

Oksana Baranivska

Wpływy wschodniosłowiańskie (ukraińskie) w nazwiskach mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego

Postscriptum Polonistyczne nr 1(3), 121-130

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

OKSANA BARANIVSKA
Kraków — Iwano-Frankowsk

Wpływy wschodniosłowiańskie (ukraińskie) w nazwiskach mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego

W antroponimii polskiej funkcjonują nazwiska [STWT, 1995], które bezpośrednio czy pośrednio związane są z systemem antroponimicznym języka ukraińskiego. Przede wszystkim naszą uwagę skupimy na nazwiskach „zapożyczonych” z języka ukraińskiego, czyli takich, których formant i wyraz motywujący (apelatyw, toponim, imię osobowe) z pochodzenia są ukraińskie. Są to np. nazwiska typowo ukraińskie (nazwa motywująca pochodząca z języka ukr. + formant *-uk* (*uk*), *-enko*, *-ko*: *Młynarczuk*, *Tarasienko*, *Hnatejko*, *Korolko*). Większą grupę stanowią nazwiska zwane hybridami antroponimicznymi, m.in. nazwiska z ukraińskim formantem, lecz z polską nazwą motywującą (*Zabczuk*, *Marcinuk*, *Wronko*, *Dziadko*, *Janenko*). Takie zjawisko charakterystyczne jest także dla nazwisk z innymi formantami *-ak* (*-'ak*), *-ik* (*-yk*), *-ek*, *-ski* (*-cki*), np. *Wasilak* (ukr. *Wasiluk*, *Wasyluk*), *Hrycznik*, *Jacyk*.

Do pierwszej grupy należą nazwiska z formantem *-uk*, *-'uk*. Są to przede wszystkim nazwiska odmienne i odapelatywne. Udało się zanotować kilkanaście takich nazwisk, m.in. *Demiańczuk*, *Kościuk*, *Marciniuk*, *Stasiuk*, *Zabczuk*, *Walczuk*, *Barańczuk*, *Ciesielczuk*, *Furmaniuk*, *Jaszczyk*, *Kaniuk*, *Krzyciuk*, *Litwińczuk*, *Młynarczuk*, *Olejarczuk*, *Rzemieniuk*, *Stasiuk* i in. Niewielką grupę pod względem ilościowym w antroponimii polskiej stanowią hybrydy, które z pochodzenia są przejrzyste, np.:

- *Borkowczuk* — od nazwy miejscowości *Borków* (woj. lubelskie);
- *Marciniuk* — od pol. imienia *Marcin*. To nazwisko mogło powstać pod wpływem ukraińskiego *Мартинюк*, również ostatnie pod wpływem

języka polskiego mogło ulec spolszczeniu. Ponieważ po polsku (forma typowo polska) nie może istnieć forma *Martiniuk* (*i* wyraża bardziej polski wpływ), a *Martyniuk* z kolei wskazuje na zapożyczenie z ukraińskiego, to mogło zająć zjawisko alternacji *ti*; tym bardziej, że imię *Marcin* jest polskim imieniem.

- *Stasiuk* — od imienia *Stanisław* (*Stas*). Nazwisko tego typu jest bardzo rozpowszechnione na Ukrainie, szczególnie w jej zachodniej części. To nazwisko na tyle już się „zadomowilo” na tych terenach, że uważane jest za ukraińskie, chociaż tutaj, oprócz formantu *-uk* (*-yк*), nie ma niczego ukraińskiego.
- *Tichoniuk* — nazwisko nie jest do końca spolszczone, ponieważ zachowuje jeszcze ukraiński element *ti-* oraz formant *-uk*. Typowo ukraińskie nazwisko jednak powinno mieć formę — *Тихонюк*, więc w antroponomii polskiej daloby formę *Tychoniuk*; połączenie *ti* powstało pod wpływem polskiego *ci*, z kolei *ci* stało się podstawą hybrydy antroponomicznej *Cichoniuk*. Możliwa jest również inna interpretacja: *ti* zamiast *ci* — może stanowić wpływ języka rosyjskiego. Osoba z takim nazwiskiem mogła być Rosjaninem (czy rosyjskim Ukraińcem) albo mieć do czynienia z językiem rosyjskim. Faktem jest to, że ukraińskie nazwisko *Тихонюк* Rosjanin przeczyta i zapisze jak *Тихонюк* (*Tichoniuk*), a nie jak *Тыхонюк* (*Tychoniuk*) (zgodnie z normami języka rosyjskiego).
- *Rzeźniuk* — od apelatywu *rzeźnik*. Forma ukraińska tego nazwiska — *Різник* — spełnia wszelkie kryteria, żeby uważać je za polskie z pochodzenia. Nazwisko *Rzeźniuk* ma typowo polską cechę: dwuznak *rz*, któremu w języku ukraińskim odpowiada *p*, *p'*. Formant nazwiskotwórczy *-uk* daje podstawy, by analizować je w obrębie ukraińsko-polskich hybryd antropomicznych. Również niewykluczone jest spolszczenie tego nazwiska.
- *Wawryniuk* — od apelatywu *wawrzyn* lub od imienia *Wawrzyniec* (forma *Wawrzyn*). Bardziej prawdopodobny zdaje się ostatni sposób powstania tego nazwiska. Analizowane nazwisko jest zukrainizowaną polsko-ukraińską hybrydą antropomiczną. Ponieważ istnieje apelatyw *wawrzyn* oraz imię *Wawrzyniec*, więc utworzone od tych podstaw nazwisko za pomocą każdego formantu (*-ak*, *-uk*, *-ko*, *-ski* itp.: *Wawrzyniak*, *Wawrzyniuk*, *Wawrzynski*, *Wawrzyniuk*) zachowałoby dwuznak *rz* (cecha polskiego pochodzenia), któremu w języku ukraińskim odpowiada *p*. Ale mogło się zdarzyć i tak, że ów antropomim, na początku istniejąc jako *Wawrzy-*

niuk, pod wpływem języka ukraińskiego, w którym funkcjonuje wyraz *наєп*, zmienił swe brzmienie na *Wawryniuk*. Ponieważ do polskiego (nieco zukrainizowanego) leksemu dodany został formant *-uk*, nazwisko to też należy uznać za polsko-ukraińską hybrydę antropimiczną.

Do nazwisk zawierających elementy wschodniosłowiańskie należą również nazwiska z formantami *-ko*, *-enko* (*-ko*, *-enko*). Nazwisk tego typu jest bardzo mało, zwłaszcza nazwisk z formantem *-enko*. Nie są to przy tym ani antropimie typowo polskie (dla antropimii polskiej formant *-enko* nie jest charakterystyczny), ani hybrydy polsko-ukraińskie; są to przede wszystkim nazwiska, które trafiły do języka polskiego bezpośrednio wraz z ich nosicielami, są to nazwiska osób, przeważnie Ukraińców, które przybyły na tereny polskie. W Polsce spotyka się np. nazwiska: *Dmitrenko*, *Kowalenko*, *Pielenko*, *Tarasienko*, *Dubienko* [STWT 1995]. W województwie kujawsko-pomorskim zanotowano następujące nazwiska o ww. formancie antropimicznym:

Amieliszko, Bogotko, Boryczko, Bożyczko, Bućko, Balejko, Buszko, Dunajsko, Fiedziuszko, Farbotko, Dejnego, Demko, Citko, Czeczko, Czubenko, Cylulko, Chowalko, Ciećko, Fraszko, Gudejko, Heczko, Illeczo, Hnatejko, Hałko, Izko, Janeczko, Karmienko, Kryczko, Kućko, Kłoczko, Korolko, Koziejko, Korytko, Krzywko, Kulinko, Moniuszko, Maciejko, Mileszko, Matejko, Radko, Leško, Łyczko, Orzeszko, Rafalko, Reliszko, Rojko, Pućko, Prokopenko, Paćko, Pęc-ko, Łazorko, Łyško, Poczopko, Parząko, Parzonko, Szuszko, Szyszko, Samko, Seńko, Slipko, Tarasienko, Trykoszko, Wołejko, Wołodko, Zajko, Zarejko, Żytko, Żyško i in. [STWT, 1995].

Do formacji hybrydalnych możemy zaliczyć dwa nazwiska (zanotowane w okolicach Torunia) — z polskim tematem i ukraińskim formantem antropimicznym *-enko*: *Jacenko*, *Janenko*.

Nazwiska z finalnym elementem morfologicznym *-ko* możemy podzielić na 2 grupy: 1) przejrzyste genetycznie — odimienne i odapelatywne; 2) nieprzejrzyste genetycznie.

Do pierwszej grupy należą nazwiska, których podstawą jest imię, do drugiej odapelatywne. Zarówno w pierwszej, jak i w drugiej grupie znalazły się nazwiska mające temat typowo polski (imię polskie), np.: *Janeczko* (od *Jan*, *Janek*), *Januszko* (od *Janusz*), *Maciejko* (od *Maciej*), *Rafalko* (od *Rafał*) i in. Często podstawą jest apelatyw (polska nazwa pospolita), np.: *ćwierkać* (*Ćwirko*), *iskra* (*Iskierko*), *dziad* (*Dziadko*), *głuchy* (*Głuszko*), *maślany*, *maślanka* (*Masłanko*),

pałk, *paćzek* (*Paćzko*), *rogaty* (*Rogatko*), *śnieg* (*Śnieżko*), *wrona* (*Wronko*). Nazwy polskie często różnią się od nazwisk tylko formantami: *-ka* : *-ko* — *śmietanka* : *Śmietanko*, *-ek* : *-ko* — *dziadek* : *Dziadko*, *paćzek* : *Paćzko*.

Część tych nazwisk to hybrydy antroponiczne, składające się z polskiego tematu i ukraińskiego formantu. Jako przykład może posłużyć nazwisko *Lasko* — z tematem typowo polskim *las-*, uzupełnionym typowo ukraińskim formantem *-ko* (nie polskimi *-ek*, *-ik*). Dzisiaj nie jesteśmy w stanie powiedzieć, w jaki sposób powstało to nazwisko: czy formant został „zapożyczony”, czy też ukraińskie nazwisko *Лиско* (*Lisko*) uległo spolszczeniu.

Nazwisko *Porząko* zawiera typowo polskie cechy: *rż* i *a*, jednak nie możemy uznać tego nazwiska za typowo polskie ze względu na formant *-ko*.

Liczną grupę stanowią polsko-ukraińskie hybrydy antroponiczne, których temat (polski z pochodzenia) zawiera grupy *-ro*, *-re*, *-or*, *-ol*, a którym w języku ukraińskim odpowiadają: *-opo-*, *-olo-*, *-epe-*, *-ele-*. Jako przykład rozpatrzmy trzy nazwy:

Воронко, Wronko, Wronek,
(Воронек) (Wroniak)

Pierwsze z tych nazwisk (*Воронко*) jest typowo ukraińskie, ponieważ zawiera pełnogłos i formant *-ko*, charakterystyczny dla antropimów ukraińskich. Drugie (*Wronko*) to polsko-ukraińska hybryda antroponiczna, odpowiadająca polskim i ukraińskim normom językowym: grupa *-ro* — polskim i formant *-ko* — ukraińskim. Spotykana jest również inna hybryda antroponiczna (bardzo rzadko na terenach ukraińskich [TD IfrO, 1992]) — *Воронек*. To nazwisko zostało utworzone od tematu ukraińskiego (charakterystyczny pełnogłos *-opo-*) za pomocą formantu polskiego *-ek*. Częściej natrafić możemy na antropim z formantem *-ak* (*Wroniak* — *Вороник*). I ostatni przykład to typowo polskie nazwisko, które odpowiada normom tworzenia i kwalifikacji polskich nazwisk: grupa *-ro-* + formant *-ek* (*-'ak*). Podobnie rzecz ma się z nazwiskami: ukr. *Зубко*, pol. *Ząbek* i hybryda antroponiczna *Ząbko*.

Rozpatrzmy jeszcze inne schematy obrazowane przez różne zmiany fonetyczno-ortograficzne. W języku ukraińskim występuje miękie [r'], którego polskim odpowiednikiem jest [ć]. Nazwisko *Tieleszczyk* trudno więc uznać za polskie (mimo tego, że zawiera formant *-yk* — bardziej rozpowszechniony w Polsce niż na Ukrainie), ponieważ w języku polskim [r'] pojawia się tylko w wyrazach zapożyczonych. Typowo polska byłaby forma: *Cieleszczyk*. Ana-

lizowane nazwisko *Tieleszczyk* trudno też kwalifikować jako ukraińskie, bardziej odpowiada ono normom języka rosyjskiego. Nazwisko *Brzosko* (*Brzóska*) powstało od polskiego apelatywu *brzoza*, przez dodanie ukraińskiego formantu *-ko*. Drogi powstania nazwiska *Brzosko* (*Brzóska*) i formy typowo ukraińskiej *Безеко* są prawie takie same. Jest to hybryda antroponimiczna, ponieważ do polskiego apelatywu (zawierającego polski rezultat metatezy: *-rze-: -rzo-*, któremu w języku ukraińskim odpowiada pełnogłos *-pe-*), został dodany ukraiński formant *-ko*. *Fiedziuszek* — tego nazwiska od imienia *Федір* nie da się jednoznacznie zakwalifikować. Z jednej strony można je nazwać hybrydą antroponimiczną, z drugiej zaś — spolszczonym nazwiskiem ukraińskim, ponieważ typowo ukraińską wersją jest *Федюшко* — *Fediuszek*. Zmiana fonetyczna: [d'] > [dź] spowodowała, że dzisiaj tego nazwiska nie można już uznać za typowo ukraińskie¹.

Podsumowując, trzeba jeszcze raz podkreślić, że na terenach Polski nie występuje wiele nazwisk z formantem *-ko* (*-ko*). Zazwyczaj są to nazwiska typowo ukraińskie. Niektóre z nich przeszły do grupy nazwisk polskich, inne zostały/staly się hybrydami, zmieniawszy postać tematu z ukraińskiego na polski (częściej) bądź przybrawszy polski formant. Pojawienie się „nowego” nazwiska o temacie polskim zamiast ukraińskiego nie znaczy wcale, że nazwisko zostało „przetłumaczone”, raczej jest to przykład zmiany zgodnej z zasadami fonetycznymi języka polskiego.

Pochodzenie szeregu nazwisk z formantami *-ko*, *-enko* (*-ko*, *-enko*) nie jest przejrzyste. Wynika to z faktu, że wyrazy je motywujące są na tyle zmienione, że dzisiaj trudno ustalić ich polskie czy ukraińskie pochodzenie, np.: *Amieliszko*, *Celulko*, *Czeczko*, *Iżko*, *Farbotko*, *Florko*, *Kulinko*, *Pęcko*, *Rzodeczko*, *Szuszko*, *Trykoszko*.

Analiza niektórych polsko-ukraińskich hybryd antroponimicznych prowadzi do wniosku, że większość z nich została utworzona drogą połączenia apelatywu bądź imienia (rzadziej toponimu) z ukraińskim z pochodzenia formantem *-ko*. Zjawisko to należy rozpatrywać w aspekcie diachronicznym. Droga ich powstawania mogła być różnorodna: 1) najpierw formacje z przyrostkiem *-ek* (w języku polskim), który później transformował się w *-ko*; 2) w pewnym okresie formant *-ko* stał się popularny pod wpływem języka ukraińskiego.

¹ Warto też zwrócić uwagę na nazwiska typu: *Mogitko*, *Maślanko*, *Śmietanko*; według niektórych polskich językoznawców nie są one uznawane za hybrydy, lecz za formy wołacza liczby pojedynczej (rzeczowniki rodzaju żeńskiego). Jednak teoria ta nie wydaje się właściwa na gruncie antroponimii.

Dokładna analiza pojedynczych nazwisk i ich grup możliwa będzie dopiero wtedy, gdy zbierzemy wszystkie dane dotyczące czasu i miejsca ich powstania oraz możliwości, zakresu i czasu rozpowszechnienia formantów *-ko* i *-enko* w antroponomii polskiej.

Przejdźmy do kolejnej grupy nazwisk zawierających elementy ukraińskie, czyli do nazwisk z formantem *-ak* (*-'ak*):

Wasiak — od ukr. imienia *Василь* (*Wasyl*). Jak zaznacza K. Rymut, rozpowszechnione na Rusi formy *Wasilij*, *Wasyl* stały się podstawą do tworzenia nazwisk z *was-* [Rymut 1999, 24]. Podstawa ta okazała się bardzo produktywna (w połączeniu z różnymi formantami antroponomicznymi): z *was-* w *Nazwiskach Polaków* [Rymut 1999, 2001] zanotowano 209 nazwisk (niektóre z nich mają już nieco fonetycznie zmieniony rdzeń, np. *Wasiel-ek*, *Wasiół-kowski*, *Wasiel-enski*, *Wasil-uk*, *Wast-owicz*), natomiast z *bazył-* (pol. *Bazyli*) — tylko 37 [Rymut 1999, 24].

Bereziak — w podstawie tego nazwiska i podobnych (*Berezi-ewicz*, *Berezi-ik*) jest wschodniosłowiański apelatyw *беpeза*. Nazwisko to ma cechy hybrydy antropomicznej, w postaci typowo ukraińskiej występowałby raczej przyrostek *-'uk* / *-uk*.

Andrusiak — od imienia *Андрій* (*Andrij*). Nazwisko to można też zakwalifikować do grupy hybryd antropomicznych, chociaż w rejestrze nazwisk Polaków bardzo często zdarzają się nazwiska z tematem *Andr-* (nie zawsze jednak da się udowodnić, że wszystkie są hybrydami), a nie tylko z *Andrz-* (tj. rdzeniem, który funkcjonuje obok *Jedr-*, *Jendr-*, *Jendrż-*, i również mniej rozpowszechnionymi *Jedr-*, *Jedrż-* [Rymut 1999, 5—8]).

Jurczak — od imienia *ІОpiü* (*Jurij*), którego polskim odpowiednikiem jest *Jerzy*. W języku polskim funkcjonuje forma deminutywna tego imienia — *Jurek*. Drogi tworzenia i zasady przynależności tego nazwiska do odpowiedniej grupy — ukraińskie, polskie, czy hybryda antropomiczna — są takie same, jak w przypadku *Andrusiak*. Zresztą, możemy tu zaobserwować sytuację analogiczną do wskazanej w przypadku nazwiska *Wasiak*: z rdzeniem *Jur-* zanotowano więcej nazwisk niż z polskim *Jerz-* (z *Jur-* ponad 100, z *Jerz-* — 16, *Jurz-* — 28, *Jeż-* (pochodzi od imienia, a nie od apelatwy) — 3 [Rymut 1999, 349—350]). Popularność nazwisk z elementem *Jur-* można tłumaczyć nie tylko wpływem ukr. *ІОpiü* (*Jurij*) [Rymut 1999, 349], które było znane na Kresach Wschodnich, lecz także tym, że w języku staropolskim, obok *Jerzy*, funkcjonowała forma *Jura*. Ostatnia jest charakterystyczna dla współczesnego języka ukraińskiego, jednak trudno tu doszukiwać się bezpośredniego związku z odpowiednikiem staropolskim. Analizowanego nazwiska

nie możemy zakwalifikować do grupy hybryd antroponimicznych, ponieważ zarówno w polskich, jak i ukraińskich systemach antroponimicznych rozpowszechnione są nazwiska z formantami *-czak* (*-чак*) (w ukr. są rzadsze) i funkcja podstawowa (pierwotna) każdego z nich jest patronimiczna. „Bardziej naturalną” formą dla ukraińskiego systemu antroponimicznego byłaby postać *Іорчук*. Dla dokładnego potwierdzenia naszych stwierdzeń należałoby porównać daty pojawienia się tegoż nazwiska na terenach ukraińskich i polskich (znamy datę polskiego poświadczenia: w Polsce po raz pierwszy zostało zanotowane w 1607 r. [Rymut 1999, 349]).

Hryniak — od imienia *Григорій* (*Hryhorij*). Według K. Rymuta, na Kresach Wschodnich funkcjonowały formy *Hrehory*, *Hrybory*, *Grybory* [Rymut 1999, 276] i właśnie one wywarły wpływ (graficzny i fonetyczny) na formę nazwiska. Z drugiej zaś strony, do antroponimii polskiej mogło ono trafić razem z osobą o takim nazwisku — Ukraińcem z pochodzenia — i stać się popularne na kresach.

W antroponimii polskiej — jak widać — nie ma wielu nazwisk ukraińskich ani hybryd antroponimicznych zakończonych na *-ak*. Czasem bardzo trudno jest ustalić, kiedy i gdzie powstało nazwisko: sam formant *-ak* (*-'ak*) nie daje podstaw, by zaliczyć nazwisko do jednego czy drugiego systemu antroponimicznego. Formanty *-ak* (*-'ak*), *-czak* charakterystyczne są dla obu języków i zakres ich funkcjonowania oraz połączenia z apelatywami i imionami są *prawie* takie same (*prawie* — ponieważ w języku polskim formant *-ak* jest częstszy niż w ukraińskim).

Przyrostki z elementem *-k-* miały funkcję deminutywną, często wskazywały na młode bądź małe istoty. Później zaczęły wskazywać na potomków. Jak uważa K. Rymut, „po wieku XV maleje żywotność odojcowskich form na *-ic*, *-owic*. Na ich miejsce wchodzi formacje zdrobniałe na *-ik*, *-ek*, *-czak*” [Rymut 1999, XLIX]. Antroponimiczne przyrostki języka polskiego z *-k-* to *-ek*, *-ik*, *-yk*, *-ak*; wskazują one na zdrobnienia, są produktywne także dzisiaj.

W badanym materiale udało się nam zanotować następujące nazwiska:

Adamczyk, Balcerzyk, Błaszczak, Czernik, Danielczyk, Garbarczyk, Gregorczyk, Grzegorczyk, Hrycznik, Kaczmarczyk, Kasprzyk, Kowalczyk, Krawczyk, Mielnik, Olejarczyk, Olejnik, Pasiecznik, Pawelczyk, Popielarczyk, Prusaczyk, Rzeźnik, Stolarczyk, Strelczyk, Talarczyk, Winiarczyk, Wolczyk, Wolnik, Zydorczyk (STWT).

Nazwiska na *(-cz)yk* tworzą dużą grupę. Są to nazwiska, w których podstawą motywującą jest jakieś inne nazwisko albo imię, z reguły rozwinięte

przyrostkiem *-ek* lub *-ec*. Według B. Krei, są to przede wszystkim nazwiska, które zostały utworzone od nazw zawodów o formie zdrobniałej, a więc takich, które mają przyrostek *-ek* [Kreja 2001, 88].

Przykładem może być nazwisko *Gryczyk* — od imienia *Grzegorz*. Hybryda antroponiczna ma związek z rozpowszechnionymi na Kresach Wschodnich formami *Hrebory*, *Hrybory* [por. jw. Rymut 1999, 276]. Gdyby było to nazwisko typowo ukraińskie, to graficznie (i fonetycznie) wyglądałoby (brzmiałoby) jak *Hryczyk*. Nazwisko typowo polskie zawierałoby z kolei *rz*, a nie *r*. Można też przypuszczać, że ukraińskie nazwisko tak (czyli przez *g*) mogło zostać zapisane w Polsce.

Są wreszcie nazwiska, np. *Dżienisik*, *Jacek* — *Jacyk*, *Zacharek*, które można by uważać za polsko-ukraińskie hybrydy antroponiczne, jednak twierdzenie takie nie ma do końca podstaw naukowych. Wyrazy je motywujące bowiem nie zawsze są ukraińskie z pochodzenia, chociaż są rozpowszechnione na terenach Ukrainy, są zapożyczeniami z języków obcych do języka ukraińskiego. Przykładowo w przypadku nazwiska *Dżienisik* nie sposób jednoznacznie stwierdzić, czy ma ono pochodzenie ukraińskie czy rosyjskie. Wywodzi się od imienia *Денис* — formy imienia *Dionizy* przyjętej w kościele prawosławnym [Rymut 1999, 135], które pod wpływem języka polskiego zmieniło swoją formę graficzną i fonetyczną, m.in. [A] przeszło w [d'], które później zamieniło się na *dź*. Po ukraińsku wymawiamy [d] twarde, po rosyjsku zaś [d'] miękkie, więc na etapie obecnym (bez żadnych poświadczeń, dokumentów) trudno stwierdzić, czy jest to nazwisko ukraińskie z pochodzenia: „droga” z ukraińskiego systemu antroponicznego wydaje się dłuższa niż z rosyjskiego.

Obok typowo polskiego nazwiska *Jacek* funkcjonuje antroponim *Jacyk*, którego formant jest „bardziej” ukraiński. Znów jednak mogło być tak, że nazwisko w ogóle nie uległo żadnej interferencji (nie jest to nawet hybryda), ponieważ fonetycznie [e] upodobniło się do [u] (y), i przy jego zapisywaniu mogły zajść graficzne, a w ślad za nimi i fonetyczne zmiany.

W badanym materiale (są to nazwiska części województwa kujawsko-pomorskiego) wśród nazwisk z omawianymi formantami udało się nam zanotować tylko dwie formacje hybrydalne *Strelczyk* i *Woronek* [STWT, 1995]. *Woronek* to ukraińsko-polska hybryda antroponiczna, utworzona od tematu ukraińskiego (charakteryzuje go pełnogłos *-opo-*) za pomocą polskiego formantu antroponicznego *-ek*. Identyczne nazwisko udało się nam zanotować również wśród antroponimów Ukrainy (obwód iwano-frankowski) [TD IfrO 1992]. Również nazwisko *Strelczyk* jest formacją hybrydalną, po-

nieważ temat ze względu na swoje brzmienie należy uznać za typowo ukraiński: jego polski odpowiednik brzmiałby *-strze-* (ukr. *p* = pol. *rż*).

Na koniec chcemy jeszcze zwrócić uwagę na niektóre nazwiska z formantami *-ski*, *-cki*, *-ński*, *-owski*, które mimo swego pochodzenia (często „szlacheckiego” [Matuszewski 1975]) mają cechy „wschodniosłowiańskie”: nazwa motywująca podstawę ma pochodzenie ukraińskie (apelatyw, toponim bądź imię osobowe) i występuje w nich np. pełnogłos. Jako przykład możemy przytoczyć następujące nazwiska, zanotowane w centralnej Polsce — na terytorium, które nie ma bezpośredniego kontaktu z Ukrainą, więc ukraińskie wpływy językowe faktycznie nie mogły mieć miejsca:

Maruszewski (od formy pochodzącej od imienia *Мари*), Perechocki, Siemianowski, Wasiński, Siemiński, Wasilewski, Tarasiński, Terepanowski, Woroniecki, Kulczycki, Korolski, Krywski, Berezowski, Holodowski, Holodyński, Iwaniszewski, Dereszewski, Dereziński, Lubczewski, Zarecki [STWT 1995].

Nazwisk na *-ski* (*-cki*) nie należy traktować w kategoriach hybryd antropomicznych, gdyż jest to formant wspólnosłowiański; można więc mówić jedynie o zapożyczeniu (przeniesieniu) z jednego systemu antropomicznego do innego. Nazwisko *Berezowski* wśród nazwisk polskich nie jest przykładem hybrydy, ponieważ jest to nazwisko często spotykane na Ukrainie, podobnie jak nazwisko polskiego pochodzenia *Wierzbicki*, które też funkcjonuje w antroponii ukraińskiej. Trudności z ustaleniem polskiego czy ukraińskiego pochodzenia pojawiają się tam, gdzie mamy do czynienia z nazwiskami identycznymi, np. *Kalinowski* — *Калиновський*. Zarówno w nazwisku polskim, jak i w ukraińskim mamy w podstawie identyczny apelatyw: *kalina* — *калина* albo toponim (*Kalinów*, *Kalinowo* — pol., *Калинівка* (*Katynivka*) — ukr.). Każde z tych nazwisk, trafiając odpowiednio do ukraińskiego czy polskiego systemu antropomicznego, „przybiera” cechy fonetyczne i ortograficzne danego języka. Pomocne w wyjaśnieniu ich genezy językowej mogą być tylko dane archiwalne.

Na podstawie przeprowadzonych badań możemy poczynić następujące uogólnienie: wszystkie nazwiska polskie zawierające elementy ukraińskie, które były przedmiotem niniejszych badań, można podzielić na trzy grupy: 1) przejrzyste genetycznie; 2) nieprzejrzyste genetycznie, 3) zawierające elementy wspólne dla obu języków. Tak więc, by wyjaśnić wszelkie wątpliwości co do ich pochodzenia, należy przeprowadzić o wiele bardziej szczegółowe

badania antroponimów, dla których niniejsza analiza może być pierwszym krokiem i próbą wstępnego usystematyzowania materiału.

Literatura

- Kreja B., 2001, *Słownictwo polskich nazwisk*, Kraków.
Matuszewski J., 1975, *Polskie nazwisko szlacheckie*, Łódź.
Rymut K., 1999, *Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny*, t. 1, Kraków.
Rymut K., 2001, *Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny*, t. 2, Kraków.

Skróty

- STWT — *Spis telefonów woj. toruńskiego*, 1995, Toruń.
TD IfrO — *Telefonnyj dowidnyk Iwano-Frankiws'koji mis'koji awtomatycznoji telefonnoji mereży*, 1992, Iwano-Frankiws'k.
TDK — 1. *Telefonnyj dowidnyk awtomatycznoji telefonnoji mereży m. Kalusza ta Katys'kobo rajonu*, 2000, Iwano-Frankiws'k.
TDK — 2. *Telefonno-informacijnyj dowidnyk, m. Kalusz ta Katys'kyj rajon*, 2006, Czortkiw.

Dr Oksana Baranivska jest wykładowczynią języka ukraińskiego w Katedrze Ukrainistyki Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, jest związana także z Uniwersytetem Przykarpackim im. W. Stefanyka w Iwano-Frankowsku. Zainteresowania naukowe dotyczą głównie gramatyki porównawczej (polsko-ukraińskiej), w tym zagadnień syntaktycznych, onomastyki (antroponimii), kultury języka ukraińskiego, nauczania języka ukraińskiego jako obcego, translatoryki. Jest współredaktorką naukową tomu *Movo ridna, slovo ridne. Prace naukowe ofiarowane Doktor Bożenie Zinkiewicz-Tomanek* (Kraków 2009) oraz autorką wielu artykułów naukowych.